

ЧАСОПИСЬ
для
руських родин.
Виходить щодня
крім днів по
недільях і святах.

БУЖОВИНА

Редакція і адміністрація в Чернівцях ул. Петровича ч. 2.
Передплата
10 зр.

Чому ми маємо так мало інтелігенції?

II.

Ми вже в попередній статі згадували, яка то біда Русинам з тим, що в школах не вчать по руски. Нині придивимося тій справі ближше.

Ту біду видно найліпше при вступних іспитах, при услівнім увільненню від оплати шкільної (Stundung) і остаточнім увільненню та при науці руских дітей в німецькій гімназії.

Більша часть рускої молодіжки не вступає до гімназії тому, бо знає, що не зложить по німецьки вступного іспиту. Ті наші ученики, що їх маємо по гімназіях, то задалегідь приготівлені діти нечисленної рускої інтелігенції, або діти, що зросли по містах, де мали нагоду привчити ся німецької мови. Селянських дітей в гімназіях дуже мало. Звідси то походить, що число руских гімназистів не зростає, а є менше більше однакове через довгі літа. Не зголошує ся їх більше — і вже.

Коли торік пішла вістка по краю, що отвірає ся при черновецькій гімназії паралельна класа руска, то в Чернівцях приготівляло ся до сеї першої рускої класи 93 дітей, а на провінції — після справоздань учителів — около 160 дітей. Коли-ж небавом потім люди дізнали ся, що в тій новій рускій гімназії вступні іспити будуть такі самі, як у старій німецькій, (з чого виходило, що мало ставляти ся до руских дітей далеко більші жаданя, як до німецьких), число сих кандидатів на гімна-

зистів відразу в пятеро поменшало. З Галичини з суєдства прийшло сім ученьків, думаючи, що се така сама гімназія, як рускі в Галичині; а буковинські Русини просто з сорому, аби не дати впасти новій інституції з рускою вивіскою, повписували свої діти до неї на науку і на — муку. Правда, через то число руских гімназистів зросло, але всеж ве так значно, як у Волохів, що в Сучаві з 12 учеників дочекали ся небавом 40, а потім і 79. Волохам улекшили Німці зріст інтелігенції, а нам утруднили.

Очевидна річ, руский ученик в такій німецько-рускій гімназії, хоч би був і пильний і талановитий, не може так скоро привчити ся німецької мови, щоби вже в початках мав добрий поступ і був на тій підставі увільнений від оплати чесного. Він мусить платити не малу, як на наші відносини оплату — значить: в самих початках перешкода. Нічо дивного, що в порівнанню з німецькими дітьми ученики-Русини страшенно гублять ся по дорозі науки, покидають школу і шукають иньшого хліба, бо з Німцями конкуренції в школі не можуть видержати. До восьмої класи, до матури доходить Русинів дуже мало. Найліпший доказ на то дають числа: Від 1884 року до 1889 вступило до першої класи черновецької гімназії 433 Німців а 121 Русинів. З них за той сам час до восьмої класи дійшло 171 Німців а 29 Русинів. (39.7% і 23%), з чого видно, що Німцям майже два рази легше йде наука, як Русинам.

Шкода, що із справоздань шкільних годі дійти, кільки Русинів складає іспит

зрілости; а то певно показало би ся, що вийшло би ще менше, як 23%. Сі числа не потребують дальших поясень; они говорять самі найліпше.

Може би хто хотів ту сказати, що певно наші діти більше тупоумні, як німецькі, тому і гірше вчать ся. На то можна відповісти прикладами з руских гімназій в Галичині, що так не є; противно наші діти що найменше так само спосібні, як німецькі.

І так в рускій гімназії у Львові в тім самім часі шістьох літ до першої класи вписало ся 533 учеників, а з них до восьмої класи дійшло 274 т. е. 51%. Сей далеко красний поступ в науці учеників рускої гімназії походить зовсім не від того, що може польські інспектори лагіднійше кажуть класифікувати; ми знаємо навіть, що аби не дати нікому ніякого підозріння, по руских гімназіях в Галичині самі професори класифікують за остро, нераз аж безпошадно; — лише той поступ походить від того, що ученикам легко вчити ся в рускій мові. Так було там:

До I. класи вступило	до VIII. класи дійшло:
1884 : 99	1891 : 47
1885 : 97	1892 : 39
1886 : 97	1893 : 36
1887 : 87	1894 : 44
1888 : 84	1895 : 51
1889 : 69	1896 : 57
разом 533	разом 274

Як бачимо з сеї таблиці, то хоч менше вступало учеників до першої класи, але більший процент їх доходив до 8 класи.

Липа на межі.

НАРИС

Евгенії Ярошинської.

Завтра мала я покинути мої рідні сторони. Сеся обставина впливала на ціле мое ество пригноблюючи, робила мене сумною, нервовою. Мені дуже жаль було покидати ті сторони, де я зросла, виховала ся, перебула гіркі і солодкі хвили життя. Цілий день зійшов мені гей в тьмі; над вечер пустила ся я на свій звичайний прохід, щоби ще раз подивити ся на ті місця, де проводила веселі, шасливі хвили, де марила, фантазувала про якоесь ідеальне надземске буте. От тут сі дерева, що украшають стежку понад яр, — кільки то раз бачили вони мене в ріжнім настрою, нераз у веселім, частійше в сумнім, але природа, свята природа, гоїла всі рани, бо хто схоче сумувати, побачивши перед собою так гарно розстелені образки, які я тепер перед очима маю? Кому не стануть вони щлющою водою, тим більше, коли вони належать до его коханої землі. Я стою на високій горі у котрої ніг широкий Дністер тихо пливе. На его другім березі розлягає ся по одну руч село, по другу густий ліс, що виглядає против заходячого сонця, мов мягкий, аксамітний коверець. Відтам чути щобет птахів, дзвінки худоби, сьпів

та гру пастухів. По правій руці стелить ся мое любе село з високою церквою на середині, чепурні хати стоять близько себе, змежи буйних садів визирають вони мов сонечко зза хмар. В тих хатах жие той наїд, котрий я знала, любила, котрого сумна, тужлива пісня пристає мені до серця, котрого горе, радість і щасте я ділила. Тепер мушу я тих людей кидати... Щось важкого залагло на сю думку мою душу, щось здавило мене в грудех, а коли в тій хвилі розлягла ся пісня робітників:

„А в чужині тяжко жити,
Так як камінь підоймити,
Камінь здойму відпочину,
А в чужині марно згину!“

підступило до горла і витиснуло горячі сльози. Я пішла дальше, ще дальше, щоби попрощати ся в останнє з всіма любими місцями. В думках не зважала я на надходячий сумерк і на чорні, грізні хмари, які надходили зі сходу. Аж відгомон далекого грому збудив мене до теперішности.

— Треба вертати ся домів, ще мене дощ змочить, та всі мою романтичну прогулку висьміють“.

Я хотіла сей похвальний намір зараз сповнити, але зайшла в тім перешкода. Була я саме на готари поля, котрого назначили великим, тесаним каменем; зараз коло того каменя стояв високий хрест, а під хрестом побачила я сельську

дівчину на вколїшках. Се мене заінтересувало, бо щож она тут далеко від села мала робити? Я пристанула і чекала, доки она не скінчить молити ся. За кільки хвиль дівчина ударила кільки поклонів і встала, а побачивши мене, почервоніла вся і поздоровила тихо: „Добрий вечер“.

Се не була дівчина з нашого села, мусіла одже бути з поблизького, до котрого тепер мені ближше було, як до свого.

— Ах як добре, що ви сюди прийшли, — почала она знов, загикуючись при тім, — ви нас порадите, скажете, що робити?

Я здивовала ся.

— Що я тобі можу порадити? — питаю ся і дивлю ся в еї гарне, румяне лице.

— Все, все; она казала, що той, хто саме в захід сонця переходить-ме понри готар, порадить нам.

— Хто казав?

— Таже она — ворожка, — і засоромившись спустила очи в долину.

Я усміхнула ся.

— Одже ти вдавала ся в ворожки, чи ти не знаєш, що се гріх, та що они тільки людий туманять, бо самі нічого не знають?

— Я знаю, що се гріх, та бо як на чоловіка біда прийде, то він Бог знає куда вдав би ся, аби тільки лиха скараскати ся.

— Якеж лихо тебе напало? Розкажи мені. Голосний грім завторував моїм словам.

Тими числами ми виказали достаточну значіне рідної мови в гімназії. На другий раз нашішемо, яку нам Німці штуку втіли з навчання паралельними рускими класами при тутешній гімназії.

Наші селяни за морем.

Вражіння з Канади о. Нестора Дмитрова.*)

(Дальше.)

З S. Edmonton виїхав я 4. мая 12 миль до Rabbit Hill, де сподівався зустріти наших 11 родин з Ярославського повіта переважно з сіл Висоцька, Ветлин і Лазі. — Поміж російськими Німцями осіли ся наші Русини і покупили у Німців фарми вже готові зі всіма будинками і знаряддями господарськими. Чи они добре зробили, купуючи землю і цілі газдівства, покаже ся зараз з рахунку: Земля в Rabbit Hill високо положена — добра земля. Теодор Фур з Висоцька приїхав в транспорті Одеськова з сумою 500 доларів. В Edmonton зробив ему пропозицію Німець, щоб купив собі его газдівство за 700 доларів. Газдівство то таке: орного поля 40 акрів (проче ліс і сіножаті), розуміє ся заораного і засіяного: — хата, шинклір, стаїні, пару коней з упряжею, дві корови, бугай і двоє телят, 14 свиней, 30 курей, машини, плуг, борони — всі знаряддя господарські, як сошари, мотиви і др., кухонні річи і ціле уряджене в хаті. Зараз в осени 1896 року зібрав чоловік 140 бушлів пшениці, ячменю 120, вівса 350, а бульб 200 б. З того збірка продав 100 б. по 67 цнт., 160 бушлів по 23 цнт. ячменю, 10 бушлів по 20 цнт. Свиней продав на 50 доларів, а ще має на продаж. Сеї весни засіяв 15 б. пшениці, вівса 75 б., 10 б. ячменю, 15 б. картоплів. Всего догугу має 100 доларів. — Порівняймо тепер фермера, котрий прийшов з тою самою сумою і осів на гомететі. Все гроші вложив в господарку, купив знаряддя господарські за дорогі гроші, худобу, збіже на засів, в ренгу грошій прожив, бо мусів 1½ року з цента жити. Нині фермер на гомететі вже цента не має, а хліба свого першого покосить аж в осени.

Я не беру ся рішати, чи зліше купувати господарства готові, чи обідати на фармах і мольозною працею доробляти ся кавалка хліба — бо я не «саховий» чоловік в тім відношенні, а лиш хотю нар, правдиві факти, та сеєм певний, що таке готоване фактив на щось придасть ся. Див

затованя маю такий факт. Двох наших людей купили до спілки фарму за 800 дол. Заплатили 200 дол., а проче лишилось на довзі. Та чи видів хто такий дурний розум? Они 600 дол. во віки не заплатять, намучать ся, стратять послідній цент, втічуть з купованої фарми і зачнуть дороблятиє на гомететах. Коли-ж наш чоловік нікого не порадить ся, тільки робить сам своїм галицьким розумом.

Податки. Податок платить фермер, котрий уже достав фарму в фактивне посідане, від ґрунту і від рухомого маєтку 1% (по центі від сотні). Фарму такеують звичайно на 480 дол., отже податок на цілий рік від 160 акрів 4 дол. 80 цнт., а як хто має в худобі і в знаряддях господарських маєтку 300 дол. платить 3 дол. податку, разом: 7.80 на цілий рік. Однак треба і на то увагу звернути, що фарми по-дальше від міста оцінені на менші суми; крім того є податок на школу: ¾ громада, ¼ рід і на будову і на удержане учителя. Податок на дорогу: два дні роботи на рік, або в грошах 2 долари.

* * *

З Edmonton поїхав я до Winnipeg.

Я би і не згадував про ту подорож, як би не Хінці і Японці. Одна родина хінська, а дві японські їхали, як пани в sleeping car. — Та яка-ж велика різниця між тими двома народами, що недавно себе за чуби спіпали!... Японці, наряд на скрізь культурний. В одягах світових, манери висококультурних людей, ані не пізнати їх, що они з Азії. Нічим не різняться від Американців. А що світ звик культуру народа мірати після его женщин, тож я возьму в порівняне женщину японську і хінську. Обі разом ідуть в однім вагоні до спаня. Женщина японська чистенько і ґустовно убрана по світовому, мила брунетка, поводить ся зовсім як lady — йде разом з мужчинами на обід — взагалі робить вражіння Американки. Женщина хінська в одягу національнім вже відрізняє ся від прочих людей, встидлива, тримає ся здалека від товариства, їсти приходить по всіх, криє ся в своїм кутнику цілий день — однак не разить своєю особою, як би то разила наша невіста. Хінці і Японці, етикуючись з Америкою, завдають їй дуже много. Мій товариш Япончик говорив досить добре по анґлійски і їхав яко аґент великої фабрики біциклів до New York, щоб з американськими фірмами навязати потрібні торговельні зв'язки.

Дивив ся на ріжний наряд і думаєш собі: всіякі Азійці культурніший наряд, як наш Русин!

Та вже, як почав я говорити про культурність народів, то годі мені не згадати про по-

рядок дневний в sleeping car. З Calgary до Winnipeg дві доби їзди. В sleeping car множество народа. Рано, коло 7 години, люди встають. Женщини мають свої умивальні, мужчии свої. Кождий чоловік мие ся рано докладно, накладає чистий ковчирік і маншети, голить ся і так чистенько убраний іде на снідане до dining car. Правда, що платить ся 75 цнт. за снідане, тільки і за обід і за вечеру, але їсти вже по-достатком і з всяким можливим комфортом. В першій половині мая подавали суніці і другі вчасні овочі. Цілий день тихісенько між народом, без крику і гугу. Чемність надзвичайна, пошанованя для женщин незвичкі. Та впрочім і не може бути инакше, як хто раз бачив женщину американську з еї високою інтелігенцією. Женщина американська так імпонує своєю інтелігенцією, що мужчина, хотьби найнижчої морали, мусить чоло схилати. Около 10 години вечером всі удають ся на спочинок. Я неодни уже раз їздив з Американцями, 4 доби їхав безперестанно треном, а не видів і не чув сварки, а навіть слова образливого між людьми. Люди грають в карти, диспутують між собою, преці знайшла би ся нагода до суперечки. — А скілько то разів Русини посварили би ся за політику! Нарід американський не знає політики. Тарифа слова, business, справи житеві, тай ювілей королевої Вікторії, отсе на разі політика канадійских Американців.

Війскові шпіони.

В понеділок дня 14. червня розпочав ся у Відні процес б. надпоручника Павла Бартмана і б. каптана Йосифа Ванічка, котрих в своїм часі арештували у Львові. Їх арештоване зробило тогди велику сензацію, а теперішній процес будив загальне занепокоєнє. Акт обжалованя загидає обом, що за гроші видавали пляни твердинь, залізничих шляхів, переведеня мобілізації і т. п. війсковому аташе у Відні одної сусідної держави. Ні того аташе, ні той держави не називає нині акт обжалованя, але єсть ним полковник Воронин у Відні, війсковий повномочник Росії.

В поїзді залізничім на шляху Лавочне-Львів кондуктор Шибовський замітив дня 6. лютого одного подорожнього, що безпестанно стояв на платформі і робив якісь записки. Кондукторови видадо ся се підозрілим, він зателефонував до Стрия і там заарештували цікавого туриста. Був ним Павло Бартман. При ревізії, яку перевели у него в дома у Львові, найшли багато доказів вини. Показало ся, що від року 1890 він був на платній службі «чужосторонної держави» і доставляв їй найтайніші воєнні устроєня Австрії. З найдених паперів виїшла на яву співвина Ванічка в тій справі, але сам акт обжалованя означає еї провинною далекої співучасті.

По відчитаню акту обжалованя Бартман сам оповів досить широко і ясно про спосіб своєї діяльності. Він уважає себе безвинним, бо всякі дані, які подавав чужій державі, брав з підручників загально доступних, зі своїх відомостей і комбінацій. Був сином убогих родинів і ще до послідного часу мусів удержувати свою матір. Кінчив кадетську школу на кошт державний. Бувши офіцером брав участь в битвах коло Кривошиї і був би зробив кар'єру у війську, колиб не лихварські довги. Мусів вквітувати і опинив ся без способів до життя. Тогди пробував вступити до якої чужосторонної армії, але всюда відказували ему, бо був ніхотинцем. Так само звернув ся був і до воєнного аташе держави, котрої був противником. Бартман покликнувся на те, що уміє по німецьки, по польськи і по сербськи, але аташе відповів ему, що австрійські офіцери просто заєннюють его такими просьбами. Натомість предложив ему аташе збирати інтересні досвідки воєнної організації Австрії і виплаивши собічає 150 рубл. сказав: Покажіть що знаєте? Може бути, що знаєте децо про твердиню К.? (Предсідатель трибуналу додає тут, що за ті інформації одержав Бартман за трома наворотами по 3.500, 1.700! і 2.000 зр.). З Ва-

*). Тамти число 123 „Буковани“.

Дівчина відвинула ся на мене благаючи. — Ходить до нас, пані, ми сидимо зараз з краю, то не дуже далеко, от буде доц та зможете ся.

Ся рада здавалась мені не злою.

— А як я потім назад верну ся?

— В нас є коні, то повеземо вас.

— Ну добре, а піду з тобою, але вповідай мені, якої тобі радї треба?

По дорозі довідала ся я від Васильки, так звала ся моя провідниця, що еї батько Митро Загірний був великим богачем і мешкав в сусідстві з другим таким дувою Николаєм Финюком. В Николая був син Онуфрій, одже родичі врадили, що дуже добре було би збити оба ґрунти до купи, повінчати своїх дітей і злишити їм найбільше господарство в селі. Онуфрій і Василька, що вже давно щиро любили ся, були не від того, весіле мало ся вже небагом відбуту, як склала ся така подія, що нарушила згоду межі сусідами і загрозила молодятм розлукою.

На межі, що ділила один ґрунт від другого, стояла широка, стара липа. Гарне дерево впадо якомусь переложному майстрови в очи, ему треба було липового матеріалу, тож він спитав Загірного, чи не продав би ему липу. Той спершу не хотів нічого чути про продаж, але як майстер подав ему такі гроші, про які ему й не спило ся, дав ся павовити і добив торгу. На другий день привів майстер кілька людей, щоби помогли ему звалити дерево. Коли они забирали

ся обмотувати віги липи шнуром, надійшов Финюк. Ему було жаль дерева, з гнівом приступив близько і заборонив дальшу роботу.

— Не гнівайте ся, свату, — почав Загірний ввагоджувати, — я достав добру заплату за дерево, а як ви маєте яке право до него, то ми не будемо сварити ся, я дам вам вашу пайку.

Але розлючений сусід крикнув:

— Я не потребую вашої пайки: я не дам се дерево зрубати, під котрим ще наші діди в холодку лежали.

Загірний почув ся в нотилицю.

— Ваша правда, свату, шкода дерева, а й не дуже похочував его продавати, але той, як ввелеслав ся, то годі було его збити ся. Та коли вже гроші взяв, то не можу втасувати свого слова.

— Ого мені продаж, — глумив ся Финюк, — ви можете собі з своїм добром робити, що хочете, але дерево належить так до мене, як до вас, а я не дам з него й листочка зірвати, се мое послідне слово.

— Та то ще не знати, чи ви маєте яке право до дерева, — сказав Загірний вже здий. — Оно стоїть правда на спільній межі, але коріне розросло ся все по моїм власнім ґрунті.

(Кінець буде).

нічком пізнав ся обжалований тогди, коли несправедливо спенсіонували Ванічка по 30 літах служби. Бартман поручив Ванічкови виготовити план мобілізації; за те отримав 3600 зр., а дав Ванічкови 1000 зр. На запити председателя трибуналу признає ся Бартман, що передав згаданому аташе план наглядання подорожних і обсяжена пошт офіцерами, реферат о заосмотреню війська, відомости про парові машини, консерви і т. (за те дістав 4000 зр.) та донесене про інвентар польових залізниць (за 2000 зр.). Війни мав обжалований здати справу зі стратегічного шляху Львів-Стрий-Мушківці і при тім арештували его. Обжалований признає ся, що разом дістав за свої прислуги 42.130 зр., а з того заплатив Ванічкови 14.000 зр. Зі своїх грошей Бартман заплатив частку своїх довгів а решту ужив на житє і програв на лотерії на котру ставив грубі суми. Гроші і всякі порученя відбирав Бартман особисто від згаданого аташе і не має жадного письма тої держави, для котрої служив.

Свідство виказало, що Бартман виготовив був цілий план, як неприятель може впасти до краю і зайняти одну твердиню. На запитане оборонця запевняє обжалований, що до своїх праць не уживав нічого крім загально доступних мап, бібліотек і власних відомостей.

Обжалований Ванічек теж не почував ся до вини. Він брав участь в війнах в р. 1859 і 1869, був ранений, а пізніше его спенсіоновано, і те его огірчило. Бартман видав ся ему теж покривдженим, а що потребував помічника то обжалований помагав ему. Перший раз в житю зробив дурницю; але що-ж він писав? Тайних приписів не бачив на очі; на підставі військових книжок і при всякій-такій фантазії кожний міг би те саме написати; вартости оно мати не може. — Президент замічає на те, що в таким разі стороння держава непотрібно би платила, бо то все могла би дешевше набути в книгарни.

Другого дня розправи переслухували свідків. Кондуктор Шигівский повтаряв те, що вже знає з акту обжалована. По Шигівским переслухано яко знатока полковника Екгарда. Той зложив заяву що до вартости швейцарських донесень Бартмана. Перше всего заявив він, що власть військової заридили все, щоби всякі донесеня зроблені Бартманом, не мали в руках чужих ніякої вартости. Все, о чім Бартман і Ванічек доносили, зміняно так, що зрада їх не може в нічмі пошкодити. Далше подав полк. Екгард фахову оцінку праць, переданих обжалованими „сторонній державі“ і заявив, що для держави тої мали они дуже велику вагу, бо справді були задивляючо точні. По его гадці неможливо є річню, щоби обжаловані, яко бувші офіцери, могли свої донесеня уважати за маловажні і не значучі. Однак Бартман обетавав при своїм, що его праці не мали жадної стратегічної вартости.

Ванічек заперечив, мов би він відходив знайомих офіцерів, щоби вивідатись о потрібних ему обетавах. Як судові акти доказали, жив Ванічек дуже самотно, бо був вже з владі замкнений в собі чоловік, удержував тільки зносини з львівськими москвофілами, а головно з редактором Галичаньина, Марковом і з иншими...

Бартман зізнав, що інформував ся о справах також у жандармів і підофіцерів, котрі се заперечили, а Бартман каже, що мусіли заперечити, бо боять ся кари. Далше оповідає, як за цілком неправдиві, вдумані донесеня казав собі грубо платити. Раз н. пр. зголосив ся ночью до того аташе, оповів ему, що один з капітанів генерального штабу в клопотах грошевих і тому за добрі гроші готов дати інформації що-до оборони границі і мобілізації. За се жадав для того капітана 7.000 зр. а для себе 2.000 зр.

Полковник Екгард відчитав акти що-до розміщення войск і що до запровадження, важнійші однак місця тих актів пропущено в читанню після вказівок міністерства війни. Доведено, що Бартман випитував членів віденської палати торговельної о подробиці доставки харчів для армії. Що-до того стверджує полковник Екгард, що Бартман у своїх справозданнях радить „сторонній державі“, щоби знищила галицьких жидів (розуміє ся на случай війни), бо

в їх руках находять ся значні припаси харчів. На запитане прокуратора, кілько дістав за доповідь, невеличке, піваркушеве справоздане, відповідає Бартман, що дістав більше як 1000 зр. „Не знаю — каже прокуратор — праці, котру би так щедро гонорували!“ — Но — відповідає Бартман — адвокати кажуть собі ще ліпше платити!“

Переслухано далше свідка Кошенгофера, управителя фабрики пекарських печей, і свідка Саса, котрий має фабрику польних залізниць. У них обох явив ся Бартман і представив ся яко військовий провіантовий офіціал і виманив від них інформації і дати, дотикаючі доставлених для армії печей і польних залізниць. На відповідне питане председателя трибуналу, каже обжалований: „Чи мав ся я представити тим панам яко Павло Бартман? Були-б мене як найкращій-викинули!“

Третього дня розправа вияснила, яким способом прийшов Бартман до відомостей про польові залізниця. Він удав ся був до пражської фірми виробів залізничних з предложенем, що хоче старати ся о будову польової залізничі. Фірма надіслала ему всякі проспекти і дані до такої будови і на тій підставі зладив Бартман обширний реферат, котрий продав чужій державі за грубі гроші.

Далше допитували ся Бартмана про пограничні твердині, котрих плани продав Бартман. Ті твердині зовсім не існують, а Бартман виготовляв плани з фантазії і представив заступникови чужої держави річ так, що наша держава має в проєкті побудувати ті твердині. Бартман виїс був навіть ті самі плани до нашого міністерства війни, щоби над ними застановило ся. Тим способом хотів ще відограти роль патріота. Також у нештеньських дневниках поміщав статії, що вказували на вагу тих оборонних місць а мали бути доказом для чужої держави, що его плани оперті на реальних підставах.

В кінці прийшов під розправу план Бартмана, яким способом може чужа держава впасти до Австрії так, щоби розділила австрійську армію і завладала однією важною твердиню. Бартман каже, що зладив той план ще в р. 1893, коли був роздражений своєю відсуткою з війська, а впрочім відказує ему стратегічною значиня. Відчитано це письмо Бартмана до чужої держави, в котрім він вивчає всі свої услуги для неї, а дальшу свою службу робить зависимою від більшої платні, як до тепер. Бартман признає ся до авторства того письма, а председатель запитує військового знавця, чи взагалі в історії мілітаризму находить ся вплив до такого систематичного шпіонства. Підполковник — знавець війновів, що злучал ся випадки, що хтось продав який частковий план або урядженя, але такої систематичної зради не знає історія цивілізованого світа.

Державний прокуратор вказав у своїй бесіді, як страшно Бартман вирік ся чувства всякого патріотизму і сказав до судив присяжних, що в цілій Австрії не знайде ся певно одного такого судії присяжного, щоби дав уїти безкарно такому зрадникови вітчизни. В своїй обороні промовив Бартман і заявив, що до шпіонства спонукала его тільки нужда, та що зароблені гроші він віддав ескарбови держави, бо зложив їх майже в цілости на жертвеннику своєї пристрасти до лотерії. Впрочім він представляв чужій державі Австрії в дуже добрім світлі під виглядом мілітаризму, так що чужа держава мусіла набрати респекту перед збройною силою Австрії. Через те може він і прислужив ся вітчизні. Оборонець вказав на самооборону свого клієнта і просив для него о ласку. Оборонець Ванічка старав ся зменшити его вини недостаточности доказів, які розправа доставила против него.

По короткій нараді оголосив голова судив присяжних вирок. Лава заперечила зраду державну Бартмана через небезпечні ради всіма голосами, зраду державну через шпіонство одинацятима голосами. Питаня що до шпіонства Бартмана потвердили всіми голосами а так само що-до шпіонства Ванічка у тім. Трибунал на тій підставі засудив Павла Бартмана на п'ять літ тяжкої в'язниці а Ванічка за співуділа на

три роки тяжкої в'язниці, заостреної для обох постом. Оборонці застерегли собі час для відклику.

НОВИНИ.

Чернівці, дня 17. червня 1897.

Іменоване. Урядова Wiener Zeitung доносить, що кіцманешкий староста Захар іменований радником правительства при краєвім правительстві в Чернівцях.

Окружна конференція учительська для повіту черновецького відбуде ся дня 25. і 26. червня в тутешній висшій школі реальній.

Хто більше працює? В числі 120. „Буковини“ були такі питаня: Чи селянин більше працює через цілий рік, чи селянка? Який поділ роботи є між ними і чия робота тяжша? Хто властиво веде ціле господарство? Чи селянин справді спихають найтяжшу роботу на жіночу челядь? На ці питаня дістали ми кілька відповідій, з котрих виходить, що селянка більше працює. Подаємо відповідь найцікавійшу:

„Селянка працює більше через цілий рік як селянин. Робота селянки є коло господарства, а селянина більше в полі. Селянки робота хоть не дуже тяжша але більше рухлива. Она веде ціле господарство, а коло того робота безпаянана. Селянина робота залежить від пори року. Декотрої пори має він тяжшу роботу, а декотрої пори легку. На весні селянин оре, сіє, сапає. В літі жне, вяже, возить, косить траву, робить сіно, громадить і т. д. В осені тне кукурузу, вибирає бараболо. В зимі робить легку роботу. Коло хати худобу обходить, поиртує на подвір'ю, ходить до млина молоти, в ліс по дрова, молотить і т. д.

Через чотири пори року, можна більше менше сказати, що селянина робота є означена.

Але коли придивимо ся роботі селянки, то побачимо, що селянка бідачка робить через цілий рік і не має відпочинку. Робить цілий тиждень, варить, поиртує коло хати і в хаті, мие начине, працює коло домашнього дробу, пере білизну, щоби діточка і чоловік ходили чисто, праде, тче, мие, хліб пече і все, що коло господарства потрібно. Діточка дозирає, пильнує, щоби їх добре виховати, та щоби котре не впадо та не забито ся і т. д.

Як іде чоловік в поле сапати або яку иньшу роботу робити, то ще наповідає жінці, щоби ему обід вивнесла. Чоловік іде в поле, не журить ся, чи дома худіба їла, чи піла водниці, чи дитина чистенько вбрана і т. Можна сказати, селянка робить цілий тиждень, а прийде неділя, не має також відпочинку, бо мусить обід варити, діти почесати, повбирати. В неділю йде чоловік звичайно до церкви і знов лише жінку коло хати. Хіба має селянка в неділю по полудню троха снопочинку. Она все господарство провадить. Справді робота селянина в літі тяжка, але і селянки не легка. Раз каже селянин до селянки: „Жінко, я так роблю як ви і не маю відпочинку а ти віддай дома спити, бо я не виджу, який хосен з твоєї роботи.“ На то відповіла она ему: „Я піду в поле та буду твою роботу робити, а ти мою.“ На то чоловік пристає. Як жінка пішла в поле, сказала ему, що він не потребує обід єї привнести, так як она ему мусіла носити. Пішла жінка сапати. Чоловік взяв ся до роботи. Розналив огонь в печі, пристає обід варити. Нараз дитина грала ся, він не спостеріг єї, якось впадо, розбила ся і зачала плакати. Чоловік взяв дитину на руки, забавляє, щоби не плакало. В печі зачав борщ збігати. Він до печі, курята цискають, бо голодні. Корова реве. Дав курятам їсти і пішов дати корові їсти і ще щось там потребував зробити. Запізнив ся, а в печі погасло. Пішов огонь підпалювати, знов его перешкодило щось друге. Так мусів чоловік порати ся з одного кута до другого. Нарешті втомив ся, сів тай забув і їсти. Прийшла жінка з поля, дивить ся, нема таких порядків як она робила. Питає ся чоловіка: „А що, чоловіче, котра робота легша, твоя

чи моя? Чоловік каже: „Вже би я ніколи не лишився сам дома! Я вже більше не буду нарікати на твою роботу, бо переконався, що твоя робота против моєї тяжша.“ Як він швидко переконався, хоть не прав білизни і не пік хліба! Як би було треба ще й то робити, то що тоді?

Графиня О. Суліван, з дому Шарльота Вольтер, померша голосна артистка двірського театру, зачала свою кар'єру тим, що носила на голові кошики з речами акторкам до гардероби. Була донькою дуже убогих родичів в Кольонії. Ті вражина, яких дізнала стоячи в кутку за кулісами, стали для неї провідною ідеєю життя. Але довго мусіла боротися з ними, пізнавши на ній. Через десять літ виступала по менших вандрівних театрах, аж потім дісталася до Карлсрує до Відня і тут звернула на себе увагу тогочасного інтенданта Лявбого, що вельми уважав відкриття нових талантів. За чотири роки могла вона нарешті виступити в двірському театрі у Відні в р. 1862 і сей день стає для неї початком її слави. Вже в 40-ім році вийшла за графа О. Сулівана, амбасадора бельгійського правительства у Відні, і прожила з ним щасливо чотирнадцять літ в найбільшій почестях серед аристократичного товариства у Відні. По смерті графа жила самотньо у своїй вілі коло Відня, урядженій з князівською виставністю а її єдиною розрадою була сцена. В завіщанні поробила численні легати на добродійні цілі а її маєток виносить готівкою пів мільона зр., крім двох віл з урядженням і коштовних дороговцінностей, що становлять мовби який музей. Маєток унаслідить дальша родина, бо графиня була бездітною. Померла в 63-ім році життя.

Телеграми „Буковини“.

З дня 18-го червня 1897 року.

Париж. Вчора вечером вибухнула бомба на пляцу Згоди перед пам'ятником Страсбурга. Вибух був дуже сильний і наступив підчас великої зливи, коли пляц був майже цілком безлюдний. Цекольна машина мала форму горшка. Ніхто не ранений ані нема жадної шкоди. Підложено бомби мало хіба за ціл зробити демонстрацію. Поліція догадуєся, що сю бомбу підложив той сам, що оногди допустився замаху на президента.

ПОЇЗДИ ЗЕЛІЗНИЦЬ
ВІД ДНЯ 1-ГО МАЯ 1897 ПІСЛЯ ЧАСУ СЕРЕДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО.

ВІДХОДЯТЬ З Чернівців						ПРИХОДЯТЬ ДО Чернівців						
до Неполоківців, Снятина, Львова, Відня	819	854	1232	404	1025	з Відня, Львова, Снятина, Неполоківців	1128	320	757	811	619	
до Глибоки, Гадікфальви, Гатни, Іцкан і Бурдуженів	1148	351	832	—	635	з Бурдуженів, Іцкан, Гатни, Гадікфальви, Глибокою	—	809	1212	350	1000	
до Садагури, Бояна, Новоселиць	645	430	—	—	—	з Новоселиць, Бояна, Садагури	—	1113	950	—	—	
з Глибоки						до Глибоки						
до Карапчева, Сторожинця, Бергомету, Межибродів	814	535	—	—	—	з Межибродів, Бергомету, Сторожинця, Карапчева	635	1037	800	—	—	
з Гадікфальви						до Гадікфальви						
до Радівців	610	1003	228	612	805	з Радівців	542	855	115	550	747	
з Гатни						до Гатни						
до Качики, Гурагумори, Вами і Кімполонгу	1010	201	—	—	—	з Кімполонгу, Вами, Гурагумори, Качики	1258	625	—	—	—	
з Іцкан						до Іцкан						
до Сучави	327	630	1009	216	718	зі Сучави	442	842	130	630	837	
з Вами						до Вами						
до Рус-Молдавиць	346	647	913	1132	250	з Рус-Молдавиць	842	1259	204	322	545	905
з Карапчева						до Карапчева						
до Чудана н. С.	854	1007	615	—	—	з Чудана н. С.	555	555	—	—	—	
Перший поїзд іде на шляху Бергомет, Межиброди від 1-го марта до 3-го вересня що вівторка і п'ятниці.						Перший поїзд іде на шляху Бергомет Карапчів тільки в понеділок; другий поїзд на шляху Бергомет-Межиброди тільки від 1. липня до 31. вересня що понеділка і четверга; третій поїзд не іде в понеділок.						
Поїзди ідуть від часу до часу. Розвідати можна на станціях Вама, Драгона і обох Молдавиць.						Поїзди ходять від часу до часу. Розвідатись можна на станціях Вами, Драгоші і обох Молдавиць.						
з Карапчева						до Карапчева						
Перший поїзд іде що понеділка, другий з винятком понеділка, нічний кожної днини.						Перший поїзд іде що понеділка, другий з винятком понеділка.						

□ поїзди поспішні; * поїзди особові; без знаку поїзди мішані. Час середно європейський іде о 46 минут пізніше від черновецького часу; нічний час рахуєся від 6 год. вечером до 5 год. 59 мін. рано і зазначаєся підчеркнутим минут.

Для панів учителів!
INSPECTIONSBERICHT,
Jahresausweis
і Шкільні повідомлення
(Schulnachrichten)
е на складі
в друкарні „Рускої Ради.“
Просимо о замовленя.

„РУСКА БЕСІДА“
в Чернівцях
має на складі отсі свої виданя:
„ІЛЮСТРОВАНА БІБЛІОТЕКА“
для молодіжи, міщан і селян з року 1886, 1887, 1888, 1890, 1891, 1892 і 1894 по 1 зр. за рочник, а всі 7 разом 6 зр.
„ЧУМА ГОРІЛЧАНА,“
сумна історія, для перестороги і науки. 80 сторін за 20 кр.
Замовленя приймає й редакція „Буковини.“

ХРИСТИЯН МАЛЬКНИХТ

ц. к. упривілейована фірма

С. Ульріх-Греден, Тироль

поручає свої деревляні вироби церковних річий, як престולי, казальниці, статуї святих всякого рода і величини, плащениці, Гроби Хр., вертепи, релієфні вироби мук Ісуса Христа — все гарно вироблене і по уміркованих цінах. Також приймаєся й замовленя на иньші подібні вироби з дерева.

Ілюстровані цінники, образки і рахунки висилаєся на жадане безплатно.

Припорученя:

Пане Малькнихт! На ваше запитанє, чи я задоволений з замовленої у вас статуї Серця Ісуса Христа, котру я одержав точно на означений час, я обовязаний замість відповіді зложити вам мою подяку за докладне і плястичне зображенє фігури взагалі, як також за гармонічний і артистичний виріб поодиноких частий та за густовне окрашенє єї. — Львів, Володислав Гицькевич, рим. кат. парох.

Ваша Всечесности! Яко приятель штуки мушу вам висказати мое повне признанє за прислані для нашої церкви пять статуї природної величини: св. Йосифа з дитятем, Серце Ісуса Хр., Преч. Діви, і н., бо они визначаються не лише своїм артистичним виробом, але й дешевими цінами. Поручаю вас даятого всім приятелям штуки. З поважанєм Йосиф Ленартович, парох в Любчи коло Подлови в Галичїин.

С. Ульріх-Греден, Тироль

Пам'ятайте на Народний Дім в Чернівцях!